પ્રકરણ 28

શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ

અશક્ત કે ઘરડાં ઢોરોને રાખવાનું ધર્માદા સ્થાન	–	પાંજરાપોળ
અનાજ ભરવાનું સ્થાન ; વખાર, ભંડાર	–	કોઠાર
અપેક્ષા વગર	–	નિરપેક્ષ
અનુરાગ કે સ્પૃહા વિનાનું	–	વિરક્ત
અભ્ર (વાદળાં) વગરનું	–	નિરભ્ર
અવાજ વગરનું	–	નીરવ
અઘટિત કામનો અયોગ્ય આરોપ	–	આળ
અલગ નહીં તેવું	–	અવિચ્છિન્ન
અવાજ વિનાના પગલે	–	નીરવપદ
અનાજ કે બીજી વસ્તુ ખાંડવાનું પાત્ર	–	ખાંડણિયું
અસ્ખલિત વહેતી વાણી	–	વાગ્ધારા
અમુક માણસો કે સંસ્થાવતી નિયુક્ત કરેલો માણસ	–	પ્રતિનિધિ
અધૂરો શ્લોક કે પંક્તિ પૂરી કરી આપવી તે	–	પાદપૂર્તિ
અમુક (મર્યાદિત) સ્થાનને લગતું	–	સ્થાનિક
અગાઉથી ભાવિનો વિચાર કરનારી બુદ્ધિ	–	અગમબુદ્ધિ
અગાઉથી ચાલી આવતી પરંપરા	–	રૂઢિ
અશુભ સમાચાર આપતો પત્ર	–	કાળોતરી
અરસપરસ કરેલી ચર્ચા–વિચારણા	–	મસલત
અનુગમન કરનારું : પાછળ જનારું	–	અનુગામી
અર્થ સમજવા અનુક્ત પદ અથવા પદનું ઉમેરણ	–	અધ્યાહાર
અંગરખા, બંડી વગેરેમાં એકબીજા પડને બાંધવા ટંકાતી દોરી	–	કસ
અંદર વહેનાર	–	અંતઃસ્રાવી
અંધારિયા પક્ષનો છેલ્લો દિવસ	–	અમાસ
અંગૂઠા પાસેની આંગળી	–	તર્જની
અંધકારરૂપી જાળ	–	તિમિરજાળ
અંદર ઊતરવાનાં પગથિયાં વાળો કૂવો	–	વાવ
અંદરની બાજુએ	–	માલીપા

અંધકારથી વીંટળાયેલું	–	તમસાવૃત્ત
અંતિમ ઉપાય કે ઈલાજ	–	રામબાણ
આરપાર દેખાય એવું	–	પારદર્શિતા
આજુબાજુમાં વૃક્ષો વાવેલા હોય તેવી ગલી	–	કુંજગલી
આછી ધ્રુજારી, થડકો	–	સ્પંદન
આગળની વસ્તુ સાથેનું જોડાણ	–	અનુસંધાન
આવી ચડેલું, વગર નોતરે આવેલું	–	આગંતુક
આ એ જ વ્યકિત છે એવું પ્રમાણપત્ર	–	ઓળખપત્ર
આદિથી અંત સુધી	–	સાદ્યંત
આ લોક સંબંધી	–	ઐહિક
આકાશે ઊગતાં ફૂલ જેવું	–	આકાશ કુસુમવત્
આગ્રહભરી વિનંતી	–	અનુરોધ
આગળ વધતાં પહેલાં પાછળ જોઈ લેવું	–	સિંહાવલોકન
આત્મામાં ડૂબકી મારવી તે : (આત્મચિંતન)	–	આત્મનિમજ્જન
આકાર વગરનું	–	નિરાકાર
આગળનો અડધો ભાગ	–	પૂર્વાર્ધ
આખા વિશ્વમાં વ્યાપી રહેલું	–	વિશ્વવ્યાપી
આરોપ મૂકયા બાબતનું લખાણ	–	તહોમતનામું
આત્મામાં સ્થિર થયેલું	–	આત્મસ્થ
આકર્ષક અને સુંદર ભેટ–સોગાત	–	નજરાણું
આડખલી કે વચ્ચે વિઘ્ન વિનાનું	–	નિષ્કંટક
આઠ આનાની કિંમતીનો ચલણી સિક્કો	–	અડધો
આયુષ્યના અમુક અમુક મુદતના ભાગ કે પેટા ભાગ	–	અવસ્થા
આ લોકમાં મળે નહિ તેવું	–	અલૌકિક
આવક તથા ખર્ચનો અડસટ્ટો	–	અંદાજપત્ર
આંતરિક ઉચાટ	–	અજંપો
આંખને ગમી જાય એવું	–	નયનગમ્ય
આંખની આગળ ખડું થઈ જાય તેવું	–	આબેહૂબ
આંખની પાંપણના મૂળ આગળ થતી ફોડલી	–	આંજણી
આંબલી વૃક્ષનું બીજ	–	કચૂકો
આંતરિક વલણો કે હૃદયના દૃષ્ટિકોણને બદલવું તે	–	હૃદયપલટો
આંખનો પલકારો	–	નિમિષ
આંખનો પલકારો માર્યા વિનાનું	–	અનિમિષ
આનંદ સાથે લેવાતું ભોજન	–	મિજબાની
આંગળીથી દર્શાવવાની ક્રિયા	–	અંગુલિનિર્દેશ
આંગળી ઉપરનો સાંધા આગળનો કાપો	–	વેઢ, વેઢો
એક પછી એક આવવું તે	–	ક્રમ/ અનુક્રમ

એક એક દહાડાને આંતરે આવતો તાવ	–	એકાંતરિયો
ઇન્દ્રિય વડે ન અનુભવી શકાય તેવું	–	**અતીંદ્રિય**
ઇચ્છા અનુસાર ફળ આપનાર વૃક્ષ	–	કલ્પવૃક્ષ
ઈશ્વરના ગુણગાન ગાવાનો ઉત્સવ	–	**કીર્તન ઓચ્છવ**
ઈશ્વરમાં નહીં માનનાર	–	નાસ્તિક
ઈચ્છા, સ્પૃહા કે ઝંખના કરવા યોગ્ય	–	**સ્પૃહણીય**
ઉત્તમોત્તમ દશ્ય	–	દશ્યસાર
ઉપકારના બદલામાં સામો ઉપકાર	–	**પ્રત્યુપકાર**
ઉત્તર દિશામાં આવેલું	–	ઉદીચી
ઉપર જણાવ્યા મુજબ	–	**ઉપર્યુક્ત**
ઊતરાતા વર્ણની સ્ત્રી સાથેનું લગ્ન	–	અનુલોમ
ઊંચો અવાજ	–	**બુલંદ**
ઊલટ–સૂલટ થઈ જવું તે	–	વિપર્યય
ઊંડું ધ્યાન, જેમાં ચિત્તના ભાવ શમી જાય છે.	–	**સમાધિ**
એક રૂપિયાના 'સો 'મા ભાગનો તાંબાનો સિક્કો	–	દોકડો
એક જૂનું ચલણ	–	**કોડી**
એકબીજા સાથે વણાઈ ગયેલું	–	ઓતપ્રોત
એક થઈ જવું તે / જોડાઈ જવું તે	–	**સાયુજ્ય**
એક સાથે સો બાબત પર ધ્યાન આપી શકનાર	–	શતાવધાની
એક સાથે સો બાબત પર ધ્યાન આપી કે સંભાળી યાદ રાખવાની શક્તિ	–	**શતાવધાન**
એક છેડેથી બીજા છેડા સુધી પોલાણવાળી જગ્યામાંથી પસાર થનારું	–	સોંસરવું
એક મનોવિકાર – વધુ પડતી બીક	–	**ફોબિયા**
એક જ સમયમાં થઈ ગયેલું	–	સમકાલીન
એક જ વાર ફળ આપનારી સ્ત્રી	–	**કાકવંધ્યા**
એકની એક વાત વારંવાર કરવી તે	–	પિષ્ટપેષણ
એક જ ભાષામાં કહેલી વસ્તુ બીજી ભાષામાં કહેવી તે	–	**અનુવાદ**
એક ફેરે રંધાય કે તપાય એટલો જથ્થો	–	ઘાણ
ઓળારૂપે આલેખાયેલું ચિત્ર	–	**છાયાચિત્ર**
ઔષધ વગેરે કચરવાનો કે ઘૂંટવાનો ખાડાવાળો ઘડેલો પથ્થર	–	ખરલ, ખલ
ઔષધિની સાથે લેવાતી મદદરૂપ વસ્તુ	–	**અનુપાન**
કસબના ભરતવાળું	–	જરકસી
કળા કારીગરીવાળો ઉદ્યોગ	–	**હુન્નર**
કમળના રંગનું	–	અંબુજવરણ
કમળ જેમ પાણીમાં રહે તેમ	–	**જલકમલવત્**
કપાસ કે એરંડાની પાતળી સૂકી સોટી	–	સાંઠી
કસવાળું કપડું, કસવાળી નાની ચોળી	–	**કમખો**
કમરથી ઉપરના ભાગનું ચિત્ર	–	અરુણચિત્ર

કદી પણ ન બની શકે તેવું	–	અશક્ય/ અસંભવિત
કમળમાંથી જન્મેલી	–	કમલોદ્ભવ, પદ્મજા
કચેરીમાંનો મુખ્ય કારકુન	–	શિરસ્તેદાર
કહેવા ધારેલું	–	વિવક્ષિત
કદી ક્ષીણ ન થાય તેવું	–	અક્ષય
કહીએ કંઈ અને કરે કંઈ એવું	–	અડબંગ
કશામાંથી ઉતારેલું લખાણ	–	ઉતારો
કંઈ પાકે નહિ તેવી જમીન	–	ઊખર
કાંડા ઉપર પહેરવાનું ઘરેણું	–	બેરખા–બેરખી
કાંઈ જોઈને તેમ કરવું તે	–	નકલ
કામ કરવાની રીત	–	કાર્યપ્રણાલી
કાને પહેરવાનું એક ઘરેણું	–	કુંડળ
કામ માટેનો બેઠકનો ઓરડો	–	દીવાનખાનું
કાયમી મુસાફરી કરનાર	–	ચિરપથિક
કામ કઢાવી લેવાની કળા	–	કુનેહ
કાર્યનું વિગતે નિવેદન	–	અહેવાલ
કાગળનો નાનો ટુકડો	–	ચબરખી
કુરાનનાં વાક્યો	–	આયાત
કુબેરના નવ ભંડાર, સર્વ પ્રકારની સમૃદ્ધિ	–	નવનિધ
કુતૂહલ જાગ્રત કરે એવી બુદ્ધિ	–	કૌતુકબુદ્ધિ
કુસ્તી કરવા માટે બનાવેલી જગા/ બાવાઓ રહેતા હોય તે જગા	–	અખાડો
કૂતરાં, ગાય, ભેંસ–પશુઓનાં અંગો પર બાઝતા જીવ	–	ગિંગોડો
કૂવામાંથી પાણી ખેંચવાનું દોરડું	–	વરત–વરતડી
કૂતરાને ખાવાનું નાખવા પથ્થરનું ખાડાવાળું સાધન	–	ચાટ
કેળવાયા વિનાનું	–	અણઘડ
કેડનો કંદોરો	–	કટિમેખલા
કોસની આગળના ભાગમાં પાણી કાઢવા માટેનું ગોળાકાર ચામડું	–	બોખ
કોઈના અવસાન પછી અપાતી શ્રદ્ધાપૂર્વકની અંજલિ	–	શ્રદ્ધાંજલિ
કોણીથી ખભા સુધીની ભુજા (બાહુ)	–	બાવડું
કોલસાની ખાણ	–	કોલિયાર
કોઈપણ પ્રકારના કોશમાં આવતો મુદ્દો	–	અધિકરણ
કોઈની પણ મદદ ન લે તે	–	સ્વાવલંબી
કોઈની મદદ વિના આડેધડ ચાલતો વહિવટ	–	અરાજકતા
કોઈપણ વસ્તુ કે વ્યક્તિને જમણી બાજુ રાખીને તેની ચોતરફ ફરવું તે	–	પ્રદક્ષિણા
કોઈ ન જાણે તે રીતે વસવું તે.	–	અજ્ઞાતવાસ
કોઈને ખબર ન પડે તે રીતે અપાયેલુ દાન	–	ગુપ્તદાન
કોઈનું દુઃખ જોઈ દિલમાં થતી લાગણી	–	દિલસોજી

કોઈને પહોંચાડવા માટે સોંપાયેલી વસ્તુ, ભેટસોગાતની ચીજ	–	સંપેતરું
કિંમત ન કરી શકાય એવું	–	અમૂલ્ય
ખપ કરતાં ઓછો ખર્ચ કરનાર	–	કંજૂસ
ખપ કરતાં વધારે ખર્ચ કરનાર	–	ઉડાઉ
ખરાબ દશા હોવી તે	–	દુર્દશા
ખડ જેમ વગર ખેડે ઊગતું 'ધાન' (સામો, મણકી), ખેડયા કે વાવ્યા વિના થતું ધાન	–	ખડધાન
ખભાની નીચેનાં હાથના મૂળમાંનો ખાડો	–	કાખ
ખભે રાખવાનું વસ્ત્ર	–	ઉપરણું , ખેસ
ખસે નહિ એવું સ્થિર	–	અચર
ખાતાં ધરાય નહિ તેવું	–	અકરાંતિયુ
ખાટલાની તરફનો ઊભો દંડો	–	ઈસ
ખામી કે ખોડ વિનાનું	–	અનવદ્ય, સુંદર
ખાદ્ય ચીજવસ્તુ મટુકીમાં મૂકીને છતમાં લટકાવી શકાય એવું દોરીથી ગૂંથેલું ઝોળી જેવું સાધન	–	શીકું
ખાંડણિયામાં અનાજ ખાંડવા માટે વપરાતું લાકડાનું સાધન	–	સાંબેલું
ખુશાલીને પ્રસંગે ભેટની વહેંચણી	–	લહાણી
ખૂબ બોલનારું જવાબ આપનારું	–	જિભાળુ , વાચાળ
ખૂબ સંતોષ	–	પરિતોષ
ખૂબ જ સંકુચિત દૃષ્ટિ ધરાવનાર	–	કૂપમંડૂક
ખૂબ મારથી હાડકાં નરમ થવા તે	–	અડદાળ
ખૂબ જ પૂછ પૂછ કરનાર	–	લપલપિયો
ખેતરની ચોમેર ખેડયા વિનાની છોડાતી પટ્ટી	–	શેઢો
ખોટી રીતે પડાવી લેવું	–	ઉચાપત
ખોટું કામ કર્યાની લાગણી	–	દોષભાવ
ખોટું અભિમાન કરનાર	–	મિથ્યાભિમાની
ખોબામાં સમાય તેટલું પાણી કે ફૂલ લઈ અર્પવાની ક્રિયા	–	અંજલિ
ખોટો ડોળ	–	આડંબર
ગતિ કરતો સમૂહ, સંઘ	–	કાફલો
ગળ્યો ભાત	–	બિરંજ
ગમે તેટલું નાનું સ્વરૂપ ધારણા કરવાની શકિત	–	અણિમા
ગમે તેટલા હલકાં થઈ જવાની એક સિદ્ધિ	–	લઘિમા
ગમે તેટલા ભારે થઈ જવાની એક સિદ્ધિ	–	ગરિમા
ગમે તેટલું મોટું સ્વરૂપ ધારણ કરવાની શકિત	–	મહિમા
ગળામાં પહેરવાનો સોના કે રૂપાનો દોરોલ	–	અછોડો
ગયેલો મંદવાડ પાછો આવે તે	–	ઊથલો
ગણતરી વગેરે હેતુઓ માટે એક અને આખી પૂર્ણ માનેલી વસ્તુ અથવા સમૂહ	–	એકમ/યૂનિટ
ગાયોનું ટોળું	–	ધણ
ગાય, ભેસ તેમજ અન્ય પ્રાણીઓના છાણ, મૂત્ર વગેરેને સાફ કરવાની પ્રક્રિયા	–	વાસીદું

ગાયોના ચાલવાથી ઊડતી ધૂળ	–	ગોધૂલિ, ગોરજ
ગાયોનો સમૂહ	–	ગોધણ
ગાલ નીચેનો મોંની અંદરનો ભાગ	–	ગલોફું
ગાય–બળદના ગળામાંથી નીકળતો એક જાતનો ભાંભરવાનો અવાજ	–	હીહોટો
ગામનાં ઢોર ઊભાં રહેવાની ભાગોળ પાસેની જગા	–	ગોંદરું
ગાડા ભાડે ફેરવનાર	–	અધવાયો
ગાડું હાંકનાર	–	ગાડીત
ગાય–બળદને ગળે બાંધવાનું દોરડું	–	અછોડો
ગાદી તકિયાની ખોળ	–	ગલેફ
ગામને પાદરે ઘેટાં–બકરાં રાખવાનું ભરવાડોનું ઠેકાણું	–	ઝોકડું
ગામનો વહીવટ કરનારી સંસ્થા	–	ગ્રામપંચાયત
ગાયની હત્યા કરનાર	–	ગોઝારો
ગામમાં સહુને બેસવાની જગ્યા	–	ચોરો
ગાય, ભેંસ આદિ પ્રાણીને હાંકતાં કરાતો અવાજ	–	ડચકારો
ગાઈ ન શકાય એવું	–	અગેય
ગુફા , કોતરની બે બાજુનો ખાંચો	–	ખોભણ
ગુરુ પાસેથી વ્રત, નિયમ કે મંત્ર લેવો તે	–	દીક્ષા
ગુજરાન માટે મળતી વાર્ષિક રકમ	–	સાલિયાણું , વર્ષાસન
ગ્રહણ કે સ્વીકાર ન કરવા યોગ્ય	–	અગ્રાહ્ય
ગ્રહનો આકાશમાં ફરવાનો માર્ગ	–	કક્ષા
ઘરની પાછળ આંતરેલી ખુલ્લી જગા	–	વાડો
ઘરનો આગળનો ભાગ	–	પડસાળ , ઓસરી
ઘરની પાછલી દીવાલ	–	પછીત
ઘરની બાજુની દીવાલ	–	કરો
ઘર આગળની ઊંચી બેઠક	–	માંડવી રવેશ
ઘરને લગતો સરસમાન	–	ઘરવખરી , રાચરચીલું
ઘર આગળની બાંધેલી–બારણાવાળી છૂટી જગા	–	ખડકી , ડેલી
ઘણો પોકાર કરવા છતાં કોઈ ન સાભળે તેવું રુદન	–	અરણ્યરુદન
ઘરડું ન થાય તેવું	–	અજર
ઘરડું પણ ન થાય કે મરે પણ નહિ તેવું	–	અજરામર
ઘર જેવા સંબંધવાળુ	–	ઘરવટ
ઘણી ઓછી લંબાઈ– પહોળાઈની નાનકડી જાડી ચોપડી	–	ગુટકો
ઘરે ઘરે ભીખ માગવી	–	માધુકરી
ઘરના મુખ્ય બારણા અને નેવાં સુધીનો ખુલ્લો ભાગ	–	પરસાળ
ઘરના મુખ્ય ઓરડાની બાજુની ઓરડી	–	ગજાર
ઘટતી કિંમત કરવી તે	–	કદર
ઘાસના પૂળા	–	પૂળકા

ઘાસ કે લાકડાં વગેરેને એકત્ર કરી ઉપાડી શકાય એટલા જથ્થામાં બાંધેલું	–	ભારો
ઘાતકી કર્મો કરનાર	–	અઘોરકર્મી
ઘી પીરસવાની ઝારી	–	વાઢી
ઘુમ્મટવાળું ઘાસનું ઝૂંપડું	–	કૂબો
ઘૂમરી લઈ વાતો ભારે પવન	–	ચક્રવાત , વંટોળ
ઘૂઘવતા સાગરનો અવાજ	–	સાગરઘોષ
ઘેરવાળું ઘૂંટણથી પગ નીચે પહોંચતું અગરખું	–	જામો
ઘોડે સવાર જેમાં પગ રાખે છે તે કડા	–	પેંગડાં
ઘોડાની પીઠ ઉપર મુકાતી બેઠક	–	પલાણ
ઘોડા પર સવાર થનારને બેસવા માટે ઘોડાની પીઠ પર રાખવાનું ઊનનું આસન	–	દળી
ઘોડાના પેટ ફરતો તાણીને બાંધેલો પટ્ટો	–	તંગ
ઘોડા, બળદ વગેરેને ખાવા માટે અપાતું અનાજ	–	જોગાણ
ચલણી સિક્કા પાડવાનું કારખાનું	–	ટંકશાળ
ચંદ્રની વધતી જતી કળાવાળું પખવાડિયું	–	અજવાળિયું/ શુકલપક્ષ
ચાર માસનો સમૂહ (દેવપોઢી થી દેવઊઠી અગિયારસનો સમય)	–	ચાતુર્માસ
ચાસમાં બી નાંખી તે ઢાંકવા ઉપર ફેરવવામાં આવતું લાંબું પાટિયું	–	સમાર
ચાર આનીનો જૂનો સિક્કો	–	પાવલી
ચિત્તને આકર્ષે તેવું	–	ચિત્તાકર્ષક
ચોક્કસ ધ્યેયને વરેલો	–	પ્રતિબદ્ધ
ચોપડામાં નોંધ્યા વિનાનું	–	ઉભડક
ચોવીસ મિનિટનો સમય	–	ઘડી
ચોવીસ તસુનું માપ , લંબાઈ	–	ગજ
છતનું રંગબેરંગી કપડું	–	ચંદરવો
છાસની અંદર ઘઉંનું થૂલું (ભરડેલું ધાન)નાંખીને રાંધેલી વાનગી	–	બોળો
છાપરાનો મોભવાળો ભાગ	–	મોભારો
છાપરાના છેડા ઉપરનાં નળિયા જેમાંથી પાણી નીચે બહાર પડે છે તે	–	નેવાં, નેવું
છાપરાના ટેકારૂપ મુખ્ય આડું લાકડું	–	મોભ
છાપાને ખબર મોકલનાર	–	સંવાદદાતા, ખબરપત્રી
છાપરાના નળિયા વ્યવસ્થિત કરનાર	–	સંચારો
છેક દુર્દશામાં આવી પડેલું	–	પાયમાલ
છોડને પાણી સીંચવું તે	–	ટોયામણ
છોકરાં છૈયાંવાળું	–	બચરવાળ વસ્તારી
જમીન ઉપર કે પર્વતમાં કુદરતી રીતે પાણીથી કોતરાઈને બનેલો ગુફા જેવો ભાગ	–	કોતર
જરૂરી ખર્ચ જ કરવું – થવા દેવું તે	–	કરકસર
જરાવારમાં નાશ પામે તેવું	–	ક્ષણભંગુર
જરૂર પૂરતું જ ખાનાર	–	મિતાહારી
જરીબુટ્ટાના વણાટનું એક જાતનું કાપડ	–	કિનખાબ

જરીના કસબવાળું	–	જરિયન
જરૂરિયાત કરતા વધારે વાપરવું તે ચોરી છે તેમ માની તેનું પાલન કરવું	–	અસ્તેય
જમીન પર ઘસડાઈને ચાલતા જીવો	–	સરીસૃપો
જળાશયની નજીક	–	જલોપકંઠ
જમ્યા પછી થોડી વાર ડબે પડખે સૂવું તે	–	વામકુક્ષિ
જન્મથી જ પૈસાદાર	–	ગર્ભશ્રીમંત
જમીનની અંદર ગયેલો સમુદ્રનો ફાંટો	–	અખાત
જંગલમાં વસનારા લોકો	–	આરણ્યક
જાગૃતિ અને નિદ્રા વચ્ચેની અવસ્થા	–	તંદ્રા
જુદું પાડનારું	–	વ્યાવર્તક
જુદા રંગના લોકો પ્રત્યેનો દ્વેષ	–	રંગદ્વેષ
જૂની લાકડાની પેટી	–	ઈસ્કોતરો
જીવના જોખમે દરિયામાંથી મોતી કાઢનાર	–	મરજીવિયા
જીવન નિર્વાહની કામગીરી	–	આજીવિકા
જીવાત્મા અને પરમાત્મા એક જ છે એવો વાદ	–	અદ્વૈતવાદ
જીવમાત્ર પ્રત્યે એકાત્મકતા, સરખાપણું	–	સમરસતા
જીર્ણ થયેલાને સમરાવવું તે	–	જીર્ણોદ્ધાર
જીતવું મુશ્કેલ હોય એવું	–	દુર્જેય , અજેય
જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતા	–	અદ્વૈત
જેનો પતિ મૃત્યુ પામ્યો છે તેવી સ્ત્રી	–	વિધવા
જેનામાં કોઈ રોગ નથી તે	–	નીરોગી
જેની કઈ સંભાળ રાખનાર નથી તે	–	અનાથ
જેની પત્ની મરણ પામી હોય છે તેવો પુરુષ	–	વિધુર
જેમાં ફેરફાર ન થાય તેવું	–	અવિકારી
જોર જોરથી હસવું	–	અટ્ટહાસ્ય
જોતાં નવાઈ ઉપજે એવું	–	અજબ
જેની બુદ્ધિ સ્થિર છે એવો જ્ઞાની	–	સ્થિતપ્રજ્ઞ
જે દોરામાં મણકાં, મોતી વગેરે પરોવ્યા હોય તેવી માળા	–	સેર
જે ડગે નહિ તેવું	–	અડગ
જેમાં સમયની મર્યાદા ન હોય તેવું	–	નિરવધિ
જેની ઉપમા ન આપી શકાય તેવું	–	અનુપમ
જેનો અંત નથી તે	–	અનંત
જેનો કોઈ શત્રુ નથી તે	–	અજાતશત્રુ
જેના પર તહોમત મૂકાયું હોય તે	–	અરોપી/ પ્રતિવાદ
જેમાંથી વસ્તુ ખૂટે જ નહિ એવું વાસણ	–	અક્ષયપાત્ર
જેને પ્રતિષ્ઠા મળેલી છે તેવું	–	લબ્ધપ્રતિષ્ઠ
જેનું મન બીજે ઠેકાણે હોય તેવું	–	અન્યમનસ્ક

જેનું એક પણ સંતાન મરણ ન પામ્યું હોય તેવી સ્ત્રી	– અખોવન
જેનું કૌમાર્ય ખંડિત થયું નથી તેવી સ્ત્રી	– અક્ષતયોનિ
જેનો માર્ગ કલ્યાણકારી હોય તેવો	– ભદ્રમાર્ગી
જેમાંથી અગ્નિ વરસે તેવું બાણ	– અગ્ન્યસ્ત્ર
જેની ત્રણ બાજુ પાણી હોય તેવી જમીન	– દ્વીપકલ્પ
જેની આરપાર જોઈ ન શકાય તેવું	– અપારદર્શક
જેમાં ચર્ચાને સ્થાન હોય તેવું	– ચર્ચાસ્પદ
જેનું નામ લેવું પવિત્ર ગણાય તે	– પુણ્યશ્લોક
જેનો નાશ ન થાય તેવું	– અવિનાશી
જેનો પતિ પરદેશ ગયેલ હોય તેવી સ્ત્રી	– પ્રોષિતભર્તૃકા
જેની ઈચ્છા ન રાખી હોય તેવું	– અનપેક્ષિત
જેની ઉપેક્ષા ન કરવી ઘટે કે ન કરાય તેવું	– અનુપેક્ષ્ય
જેની ભુજાઓ ઘૂંટણને અડે છે તે	– આજાનુબાહુ
જેને ઔરસ (સગો) દીકરો ન હોય તેવું	– અનૌરસ
જેમાં શરીર પર ઓછી ફોલ્લી નીકળતી હોય એવા રોગ	– અછબડા
જૈન તપસ્વીઓનું રહેવાનું સ્થળ	– અપાસરો/ઉપાશ્રય
જ્યાં ગાયો ઊભી રહેતી હોય તેવું ગામનું પાદર :ભાગોળ	– ગોંદરું
જ્યાં ન જઈ શકાય તેવું	– અગમ્ય
ઝટ ન ઉકેલી શકે તેવો પ્રશ્ન	– કોયડો
ઝઘડાની પતાવટ માટે બંને પક્ષે સ્વીકારેલી નિષ્પક્ષ વ્યક્તિ	– લવાદ
ઝઝૂમી રહેલાં વાદળોનો સમૂહ	– કાદંબિની
ઝાડની છાલનું વસ્ત્ર	– વલ્કલ
ઝાડની આસપાસ કરેલી નાની વાડ	– વાડોલિયું
ઝાડ અથવા વેલાનાં પાદડાંથી થયેલી ઘટા	– કુંજ
ઝૂલવાનો હિંચકો	– હિંડોળાખાટ
ટચલી આંગળી પાસેની આંગળી	– અનામિકા
ટીખળ સૂચવતાં ચિત્રો	– ઠઠ્ઠાચિત્રો
ટાળી ન શકાય એવું	– અપરિહાર્ય
ઠરાવેલી શરત પ્રમાણે કોઈ હક્કનો એકહથ્થુ ભોગવટો	– ઈજારો
ડાબા–જમણા બંને હાથે બાણ ફેંકી શકે તેવો	– સવ્યસાચી
ઢીલાપોચા મનવાળું	– દોરંગું
ઢોરના નીરાણ માટે આડું લાકડું રાખી કરેલી જગ્યા	– કોઢ , કોઢાર, ગમાણ
ઢોરને પાણી પીવાનો (કૂવા પરનો) કુંડ	– હવાડો
ઢોરે ખાવા માટે એની આગળ મૂકેલો ચારો	– ઓગાઠ
તર્ક દ્વારા કોઈ વસ્તુનો નિર્ણય કરવું તે	– અનુમાન
તંતુઓ વડે વગાડાતું વાજિંત્ર	– તંતુવાદ્ય
તાલમેલથી સાથે કાર્ય કરવું, એક બીજાને સહકાર આપવો	– જુગલબંધી

તારાઓનો સમૂહ	તારકવૃંદ
તાકીદની સખત ઉઘરાણી	તકાજો
તુલસીની જાતનો એક ઉગ્ર ગંધવાળો એક છોડ	ડમરો, મરવો
તિરસ્કાર પામેલું	બહિષ્કૃત
તિથિ નક્કી કર્યા વગર આવનાર	અતિથિ
ત્યજવા યોગ્ય	વર્જ્ય
ત્રણ કલાકનો સમયગાળો	પ્રહર
ત્રણેયકાળનું જ્ઞાન ધરાવનાર	ત્રિકાળજ્ઞાની
ત્રણ પ્રકારના બૌદ્ધ ગ્રંથનો સમૂહ	ત્રિપિટક
ત્રણ ફૂટ જેટલું માપ	વાર
થાક લાગે કે કંટાળો ઊપજે એવું કામ	વૈતરું
થાપ્યા વગરનાં ; રસ્તામાં પડીને સૂકાઈ ગયેલાં છાણાં	અડાયાં
દહીં વલોવવાનું સાધન	વલોણું, રવૈયો
દહીદૂધ રાખવાનું માટીનું વાસણ	ગોરસી
દસ વર્ષનો સમયગાળો	દાયકો/દસકો
દર ત્રીજે દિવસે આવતું	એકાંતર
દરરોજના કામની નોંધપોથી	રોજનીશી
દરેક વસ્તુમાં સારું પરિણામ જોનાર	આશાવાદી
દરેક વસ્તુમાં ખોટું પરિણામ જોનાર	નિરાશાવાદી
દર બે માસે પ્રગટ થતું સામાયિક	દ્વૈમાસિક
દર અઠવાડિયે પ્રગટ થતું સામાયિક	સાપ્તાહિક
દર આઠમે દિવસે પ્રગટ થતું પત્ર	અઠવાડિક
દિશાઓમાં રક્ષણ કરતાં કલ્પિત હાથી	દિગ્ગજ
દિવસનો મધ્યભાગ	મધ્યાહ્ન
દિવસમાં એક ટાણાનું જ અશન કરવું તે	એકાશણ
દીન–ભૂખ્યાને રોજ અન્ન આપવાનું વ્રત / જ્યાં તેમને રોજ અન્ન અપાય છે તે સ્થળ	સદાવ્રત
દીર્ઘ આયુષ્યવાળો	ચિરાયુ
દુઃખની તીવ્ર લાગણી	આઘાત
દુઃખનો પોકાર	આર્તનાદ
દૂધે બાંધીને બનાવેલી રોટલી	દશમી
દૂર સુધી જાય એવું	દૂરગામી
દૂરથી ફેંકવાનું હથિયાર	અસ્ત્ર
દેશ પ્રત્યે બેવફાઈ	દેશદ્રોહ
દેવને ધરાવેલી ખાવાની વસ્તુ	નૈવેદ્ય , પ્રસાદ
દેખાતું બંધ થઈ જવું તે	અદશ્ય
દોરાનો ટાંકો	બખિયો
ધનુષ્યના આકારની મકાનની રચના	કમાન

ધનુષની દોરી	–	પણછ
ધર્મની બાબતમાં અવિચારી આગ્રહવાળું	–	**ધર્માંધ**
ધારેલા નિશાનને તોડી પાડવું તે	–	લક્ષ્યવેધ
ધારેલું નિશાન પાર પાડનાર	–	**લક્ષ્યવેધી**
ધાર્મિક ગ્રંથ કે સ્તોત્ર વગેરેનું રોજનું	–	પાઠ
ધ્યાનમાં બેઠેલું	–	**ધ્યાનસ્થ**
નદીકાંઠાનો ખડક કે માટી વગેરેની ઊભી કરાડ	–	ભેખડ
નવું ફૂટતું પાંદડું	–	**કૂંપળ**
નદીની કાંકરાવાળી જાડી રેતી	–	વેકુર
નવો ફણગો	–	**નવાંકુર**
નવાઈનો બનાવ , અપેક્ષિત ન હોય તેવી વાત	–	ગતકડું
નદીનો ઊંડાણવાળો ભાગ	–	**ધૂનો**
નદીકાંઠાની કાંપવાળી અને રેતાળ જમીન	–	ભાઠું
નફા–ખોટનો હિસાબ	–	**સરવૈયું**
નહિ પદ્ય ; નહિ ગદ્ય	–	અપદ્યાગદ્ય
ન ખાવા જેવું કે ન ખાઈ શકાય તેવું	–	**અખાજ/અખાદ્ય**
નાણાંની આપ–લે માટેની ચિઠ્ઠી	–	હૂંડી
નાનો માળ	–	**મેડી**
નાકે પહેરવાનું સ્ત્રીનું ઘરેણું	–	કાંટો
નાટકની ભજવણી માટેનું સ્થાન	–	**રંગમંચ**
નાની દુકાન	–	હાટડી
નિરાધાર બાળકોને રહેવાનું સ્થળ	–	**અનાથાશ્રમ**
નિવારી ન શકાય એવું	–	અનિવાર્ય
નીલા રંગના રત્ન જેવી શોભાવાળી	–	**નીલિમા**
નોકરીમાંથી દૂર થવા માટેની રાજીખુશી દર્શાવતું લખાણ	–	રાજીનામું
ન કળી શકાય એવું અગમ્ય	–	**અકળ**
ન કલ્પી શકાય એવું	–	અકલ્પ્ય
પરણતી વખતે કન્યાને પહેરવાનું વસ્ત્ર	–	**પાનેતર**
પવન ભરાઈને વહાણને ગતિ મળે તે માટે વહાણના થાંભલાને બાંધેલું કપડું	–	સઢ
પતિ સાથે રહી જીવનની ફરજો બજાવતી પત્ની	–	**સહધર્મચારિણી**
પરિવાર જેવો સંબંધ	–	ઘરોબો
પગે કે કપાળે કરવામાં આવતી કંકુની અર્ચા	–	**પિયળ**
પગ મૂકી શકાય નહીં એવું	–	અગોચર
પરસ્પર સંબંધ કે મેળ	–	**સમન્વય**
પરાણે કરાવવામાં આવતું કામ	–	વૈતરું
પક્ષપાત રહિત છે તે	–	**તટસ્થ**
પશુને મોઢે બાંધવાનું દોરડાનું ગાળિયું	–	મુખ મોરડો

પગની આંગળીનું ઘરેણું	વીંછિયા
પરિચય આપનારું	પરિચાયક
પવન સાથે પડતો વરસાદ	ઝંઝા
પતિને મળવાને અત્યંત આતુર સ્ત્રી	ઉત્કંઠિતા
પક્ષીઓને દાણા ચણવાની જગ્યા	ચબૂતરો
પથ્થર ઉપર કોતરેલો લેખ	શિલાલેખ
પશુનો અવાજ	ભાંભરડાં
પછીથી અધિકાર પર આવનારું	ઉત્તરાધિકારી
પહેરેલા વસ્ત્ર ઉપર ઓઢવાનું ઉપલું વસ્ત્ર	ઉત્તરીય, ખેસ
પથ્થર પર કોતરેલો લેખ	શિલાલેખ
પતિને સ્વાધીન રાખનારી સ્ત્રી	સ્વાધીનપતિકા
પચાસ વર્ષ પૂરાં થયે ઉજવાતો ઉત્સવ	સુવર્ણ મહોત્સવ
પતિનો અનાદર કરી રિસાયા પછી શોક કરતી સ્ત્રી	કલહાન્તરિતા
પતિ હયાત હોય એવી સ્ત્રી	સૌભાગ્યવતી , સધવા
પરસેવાનું ટીપું	સ્વેદબિંદુ
પતિએ ત્યજી દીધેલી સ્ત્રી	ત્યકતા
પહેલાં થઈ ગયેલું	પુરોગામી
પહેલાં કદી ન બન્યું હોય તેવું	અભૂતપૂર્વ
પદ પરથી દૂર થયેલું	પદભ્રષ્ટ
પદોનો પરસ્પર યોગ્ય સંબંધ કે જોડાણ	અન્વય
પગાર લીધા વિના સેવા ખાતર કામ કરનાર	માનાર્હ
પક્ષપાત વગરનું	નિષ્પક્ષ
પચ્ચીસ વર્ષ પૂરાં થયે ઉજવાતો ઉત્સવ	રજત મહોત્સવ / જયંતી
પહેલી વાર સાસરે જતા વર સાથે જતો સાથીદાર	અણવર
પંદર દિવસમાં એકવાર પ્રગટ થનાર	પાક્ષિક
પંખીઓને બિવરાવવા માટે કરેલો માણસ જેવો આકાર	ચાડિયો
પંચ સમક્ષ કરેલી તપાસણીની નોંધ	પંચનામું
પારકાના હિત માટે કાર્ય કરવું	પરમાર્થ
પારસી લોકોનું ધર્મસ્થાન	અગિયારી
પાણી કે ખોરાકનું શ્વાસનળીમાં પેસી જવું	અંતરસ
પાછળ ચાલનાર	અનુચર
પાણીમાં ઘોળેલું અફીણ	કસૂંબો
પારકી વસ્તુની ઉઠાંતરી કરનાર	ઉઠાવગીર
પાઘડી કે ફેંટા પરનું છોગું, કલગી	શિરપેચ
પાછળથી બુદ્ધિ સૂઝે તેવું	પશ્ચમબુદ્ધિ
પાછળ પાછળ જવું કે ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તવું	અનુસરણ
પાપના નિવારણ માટેનું તપ	પ્રાયશ્ચિત

પાણી ભરેલા વાસણો મૂકવાની ખામણાવાળી જગ્યા	–	પાણિયારું
પાણી ભરવાનું ચામડામાંથી બનાવેલું કોથળી જેવું સાધન	–	મશક, બોક
પાણી વિનાની રેતાળ જમીન	–	મરુભૂમિ
પાંદડાનો વાયુજન્ય અવાજ	–	મર્મર
પાંચેય ઈન્દ્રિયો પર અંકુશ રાખવો તે	–	બ્રહ્મચર્ય
પાંદડાંનો ધીમો અવાજ	–	પર્ણમર્મર
પીડિતનું રક્ષણ	–	આર્ત્તત્રાણ
પીળા રંગનું એક રત્ન	–	પોખરાજ
પુરુષ સંબંધી	–	પૌરુષેય
પુષ્પાદિક સુગંધીદાર પદાર્થનો અર્ક	–	અત્તર
પૂર્વ તરફના મોંવાળું	–	પૂર્વાભિમુખ
પૃથ્વી આકાશ સાથે દેખાતી હોય તેવી કલ્પિત રેખા	–	ક્ષિતિજ
પૃથ્વી પરની કલ્પિત આડી રેખા	–	અક્ષાંશ
પૃથ્વી પરની કલ્પિત ઊભી રેખા	–	રેખાંશ
પૃથ્વીનું આભૂષણ હોય એવી	–	વસુધાવતંસા
પેઢીનો મુખ્ય હિસાબનીશ	–	મુનશી
પૈસા આપવાથી તૈયાર ભોજન મળે તે જગા	–	વીશી
પૈસા આપ્યા વિના/ નામે લખાવીને	–	ઉધાર
પોતાના ઉપર જ આધાર રાખનારું, સ્વાશ્રયી	–	સ્વાવલંબી , સ્વાશ્રયી
પોતાપણાનું ભાન (હું છું એવો ભાવ)	–	અસ્મિતા
પોતાની જાત જોડે વાત કરવી તે	–	આત્મસંભાષણ
પોતાની જાત સામાને તાબે કરી દેવી તે	–	આત્મસમર્પણ
પોતાને હાથે લખાયેલો પોતાનો વૃત્તાંત	–	આત્મવૃત્તાંત , આત્મકથા
પોતાના વખાણ પોતે જ કરવા તે	–	આત્મશ્લાઘા
પોતાની જાત સાથેની છેતરપીંડી	–	આત્મવંચના
પોતાની જાતે સેવા આપવા તત્પર	–	સ્વયં સેવક
પોતાના તરફથી કામ કરવાની સત્તા આપતો પત્ર	–	મુખત્યારનામું
પોતે બોલેલી વાતથી વિરુદ્ધ બોલવું તે	–	વદતોવ્યાઘાત
પ્રભાવની અસરમાં આવેલું	–	પ્રભાવિત
પ્રશંસાની કવિતા કે લેખ	–	પ્રશસ્તિ
પ્રવાહની મધ્યધારા	–	મઝધાર
પ્રિયતમે સંકેત ન સાચવ્યાથી નાસીપાસ થયેલી સ્ત્રી	–	વિપ્રલબ્ધા
પ્રેમીના આગમનની રાહ જોઈ વસ્ત્રાભૂષણ પહેરી ઘર સજાવી પ્રિયતમની પ્રતીક્ષા કરતી સ્ત્રી	–	વાસકસજ્જા
પ્રાણીઓ મુક્ત રીતે વિહરી શકે તેવું જંગલ	–	અભયારણ્ય
પ્રાપ્ત ન થઈ શકે તેવું	–	અપ્રાપ્ય
પ્રારબ્ધની અધિષ્ઠાત્રી દેવી	–	વિધાત્રી
ફરીથી જોઈ જવું તે	–	પુનરાવલોકન

ફાડયા વિનાના લાંબા લૂગડાનું થાન	તાકો
ફીકું પડી ગયેલ	મ્લાન , ઉદાસ
ફૂલની કળીઓનું ઝૂમખું	મંજરી
ફેંટાના છેડા પર બાંધવામાં આવતું કસબી લૂંગડું	મોળીડું
બળદની ભૂંસળી મુકાય છે તે ખભાનો ભાગ	કાંધ
બળદ દ્વારા કૂવામાંથી પાણી ખેંચવાનું ચામડાનું કે લોખંડનું પાત્ર	કોસ
બધાં સાથે હળીમળી જાય તેવું	મિલનસાર ,મળતાવડું
બધી પરિસ્થિતિનું ઉપરથી કરેલું અવલોકન	વિહંગાલોકન
બહુ વખતથી વપરાયા વગરનું	અવાવરું
બરફથી ઢંકાયેલું	હિમાચ્છાદિત
બરાબર–સારી રીતે જોડાયેલું	અનુસ્યૂત
બધી જાતની માહિતીનો સંગ્રહ ધરાવતો ગ્રંથ	જ્ઞાનકોશ
બહાદુર સ્ત્રી	વીરાંગના
બગલા જેવો દંભી ભગત	બગભગત
બગાડની પરવા વિશેષ ખર્ચાળપણું	ઉડાઉપણું
બહુ વખતથી વપરાયા વિનાનું	અવાવરું
બકરાનાં ગળે લટકતો આંચળ	અજાગલસ્તન
બળદોને હાંકવાની વાંસની લાકડી	પરોણી
બળતણનું લાકડું	ઈંધણ
બહાર નીકળવું કે પ્રગટવું તે	આવિર્ભાવ
બંદૂક કે તોપના દારૂને સળગાવવા માટેની કાકડી–પલીતો	જામગરી
બંને હાથને કોણીથી વાળી કરાતી એક મુદ્રા	અદબ
બારસાખના ઉપલા લાકડા આગળ રહેતો છેડો	ટોડલો
બાળકોની ટોળી	ટિંગર
બારણું બંધ રાખવાનું આડું લાકડું કે લોખંડની પટ્ટી	ભોગળ
બારસાખના ઉપલા લાકડાનો આગળ રહેતો છેડો	ટોડલો
બારણું બંધ રાખવાનું આડું લાકડું કે લોખંડની પટ્ટી	ભોગળ
બાંગનો પોકાર	અજાન , અઝાન
બાંધકામ ઈત્યાદિની યોજના કરનાર નિષ્ણાંત	ઈજનેર
બીજાના દોષ શોધનારું	છિદ્રાન્વેષી
બીજ ઓરવાનું સાધન	વાવણિયો
બુદ્ધિ ઉપર ગુજારો કરનાર	બુદ્ધિજીવી
બે ઘરની પાછળના ભાગે છોડેલી જગ્યા	નવેરી
બે પર્વતની કે ડુંગરાની વચ્ચેનો સાંકડો રસ્તો	ઘાંટી
બે ભાષા જાણનાર, એક ભાષાનો (અર્થ) બીજી ભાષામાં કહેનાર	દુભાષિયો
બે મોટા સમુદ્રને જોડનારી ખાડી	સામુદ્રધુની
બે છેડે વળેલો ધાતુનો કડી જેવો સળિયો	અંકોડો/આંકડો

બેચેની ભરી શાંતિ	–	સન્નાટો
બેઠા ઘાટની નાની લોટી	–	ટબૂડી
બોલાવવા માટેની બૂમ	–	હાંક
બોલવાનો મરોડ	–	લહેકો
ભૂખથી વ્યાકુળ	–	ક્ષુધાતુર
ભવિષ્ય જાણનાર	–	ભવિષ્યવેત્તા
ભવિષ્યની આગાહી કરનાર વાણી	–	ભવિષ્યવાણી
ભળી જાય નહિ એવું માણસ	–	અતડું
ભાગ વહેંચ્યા ન હોય તેવું, ભેગું	–	સહિયારું
ભાવતાલ કે વજન કર્યા વિના એમનું એમ આપેલું	–	ઊધડ
ભાંગના ઘી માં મસાલા ભેળવી તૈયાર કરેલું માદક દ્રવ્ય	–	યાકૂતી
ભિક્ષા માંગીને મેળવેલું અન્ન	–	ભિક્ષાન્ન
ભીંતનું વરસાદ સામે રક્ષણ કરવા સાંઠીથી ગૂંથેલી આડશ	–	ત્રાટું
ભૂત અને ભવિષ્ય જોઈ શકનાર	–	ક્રાંતદર્શી
ભૂત–પ્રેતના વર્તન જેવું, અજુગતું ચમત્કાર ભરેલું	–	ચળીતર
ભૂતપ્રેતની અસર કાઢવા માટે માથેથી ઉતારેલું હોય તે	–	ઉતાર
ભેંસોનું ટોળું	–	ખાડું
ભોજનના આરંભમાં પીરસતો થોડો ભાત / ભોજનને આરંભે અને અંતે આચમન કરવું તે	–	અપૂ (પો)શણ
મસ્તક પર થતી જલધારા	–	અભિષેક
મકાનનું દરવાજાવાળું આંગણું, ઊંચો દરવાજો	–	ડેલી
મકાનની થાંભલી	–	કુંભી
મરણ પાછળ ક્રિયા કરાવવી, શ્રાદ્ધ કરવું	–	સરાવવું
મનથી ઇચ્છેલું	–	મનવાંછિત
મનોકામના પૂરી કરનારી એક કલ્પિત ગાય	–	કામધેનુ
મન–વાણી અને કર્મથી પણ કોઈ હિંસા ન કરવાની વૃત્તિ	–	અહિંસા
મરણ પાછળ રોવું	–	કાણ
મનની મોટા પ્રમાણની ઉદાસીનતા	–	શોક
મનોમન હવાઈ કિલ્લા રચનાર	–	શેખચલ્લી
મરણની તિથિ કે તેની ઉજવણી	–	પુણ્યતિથિ
મજબૂત અને ટકાઉ નહિ હોય એવું	–	તકલાદી
મર્મ ગ્રહણ કરનારું	–	મર્મગ્રાહી
મરવાની અણી ઉપર આવેલું	–	મૃતપ્રાય
મરનારની પહેલી વાર્ષિક તિથિએ કરવામાં આવતી ક્રિયા	–	વરશી
મદ્રાસનું કાપડનું માથાબંધન	–	મધરાસિયું
મનને –હૈયાને સાંત્વન આપવું તે	–	હૈયાધારણ
મહાન વ્યક્તિની નિકટમાં રહેનાર	–	અંતેવાસી
મળેલી તકનો સ્વાર્થ માટે ઉપયોગ કરનાર	–	તકસાધુ, તકવાદી

મનમાં ચાલતું મંથન	–	મનોમંથન
મકાનમાં અજવાળા માટે મૂકેલી નાની બારી	–	જાળિયું
મનોભાવ દર્શક હલનચલન કે મુદ્રા	–	અભિનય
મંગળ પ્રસંગે કોઈને વધાવવા વપરાતા અણીશુદ્ધ દાણા	–	અક્ષત
માટીની ભીંતનું ઘર	–	ખોરડું
માછલા પકડવાનો આંકડો	–	ગલ
માનવનું ભક્ષણ કરનાર	–	માનવભક્ષી
માણસની અવરજવર વિનાનું	–	વિજન , વેરાન , નિર્જન
માથે બાંધવાનું લૂગડું	–	માથાબંધણું
માથાદીઠ લેવાતો કર	–	મૂંડકાવેરો
માથે ચઢાવવા યોગ્ય	–	શિરોમાન્ય , શિરોધાર્ય
માલ પરદેશ મોકલવો તે	–	નિકાસ
માટીની કે સિમેન્ટની બનાવેલી છાજલી કે ઓટલી	–	પેઢલી
માત્ર સપાટીને અડકીને પસાર થઈ જતું	–	અછડતું
માપી ન શકાય એવું	–	અપરિમેય
મીઠું પકવવાની જમીન કે ક્યારી	–	અગર
મુશ્કેલીથી તૂટે, ફાટે કે ચવાય જેવું	–	ચવડ
મુખ્ય કથામાં આવતી નાની કથા	–	ઉપકથા
મુખ્ય કરીને સ્થાપ્યા હોય તે દેવ	–	અધિષ્ઠાતા
મૂલ્ય આપ્યા વિના જોવા લીધેલો માલ	–	જાંગડ
મૂકેલાં નાણાંમાંથી પાછું લેવું તે	–	ઉપાડ
મૃતદેહને જમીનમાં ખાડો ખોદી દાટવો તે	–	દફન
મૃતદેહને જમીનમાં ખાડો ખોદી તેના પર કરેલું ચણતર	–	કબર
મૃત્યુને જીતનાર	–	મૃત્યુંજય
મૃત્યુ નિશ્ચિત છે તેવો લોક	–	મૃત્યુલોક , મર્ત્યલોક
મૃત્યુ અગાઉ વારસા અંગે લખાયેલું ખતપત્ર	–	વસીયતનામું
મેળવવું મુશ્કેલ હોય એવું	–	દુર્લભ
મોટો પ્રતાપી માણસ	–	માંધાતા
મોટું જૂનું લાકડું , ઝાડનું થડિયું	–	ખોડ
મોટો જાડો રોટલો	–	બઢો
મોટાં મહેલ મકાન વગેરેના પ્રવેશદ્વારની ચોકી	–	દોઢી
મોતીઓનું તોરણ	–	મુક્તાતોરણ , મોક્તિકતોરણ
મોહથી અંધ બનેલું	–	મોહાંધ
યજ્ઞમાં હોમવાનું લાકડું	–	સમિધ
યથાર્થ જ્ઞાનનું સાધન	–	પ્રમાણ
યોગ્યતાની કદરમાં મળતી ભેટ	–	ઈનામ
યુદ્ધ કરવાની ઈચ્છા	–	યુયુત્સા

યુદ્ધ પૂરું થયા પછીનું	–	યુદ્ધોત્તર
યુદ્ધમાં પ્રાણ અર્પણ કરનાર	–	શહીદ
રસોઈ કરતી કે જમતી વખતે પહેરવાનું રેશમી વસ્ત્ર	–	અબોટિયું
રસ્તામાં સંભાળ રાખનાર	–	વળાવિયો
રહી રહીને પડતું વરસાદનું ઝાપટું	–	સરવડું
રજાનો લેખિત હુકમ	–	પરવાનો
રસોઈ કરતી કે જમતી વખતે પહેરવાનું રેશમી વસ્ત્ર	–	આબોટિયું
રસોઈ અને જમવાની જગાને છાણમાટીથી લીંપવી તે	–	અબોટ
રત્નોના ભંડારરૂપ સાગર	–	રત્નાકર
રાજ્યની ખટપટોમાં રચ્યો પચ્યો રહેનાર	–	મુત્સદ્દી
રાજસત્તાની ફેરબદલી	–	રાજક્રાંતિ
રાગ કે આસકિતનો અભાવ	–	વિરકિત
રાજદ્વારી પુરુષ	–	મુત્સદ્દી
રીસાઈને અમુકની સાથે ન બોલવું તે	–	અબોલા
રુદ્રાક્ષની માળા	–	બેરખાં
રેશમી દોરાથી કરેલું ભરતકામ	–	હીરભરત
રોજનું કામકાજ	–	દિનચર્યા
રોગના મૂળ કારણોની તપાસ	–	નિદાન
રોટલી વણવા માટે જોઈતો કોરો લોટ	–	અટામણ
રૂ પીંજવાનું કામ કરનાશ	–	પીંજારો
રૂંવાડા ઊભા કરી દે તેવું	–	રોમાંચક
રૂપિયા ભરવાની સાંકડી લાંબી કોથળી	–	વાંસણી
લગ્ન વગેરે પ્રસંગે મેણાં મારતાં ગીતો	–	ફટાણાં
લખવાનું કામ કરનારો માણસ	–	લહિયો
લગ્નવિધિ કરવાનો મંડપ	–	માંહ્યરું
લાકડું કોરી ખાતું જંતુ	–	ઊધઈ
લાલાશ પડતા પીળા રંગનું	–	પિંગલ
લાગતા–વળગતાની જાણ માટે પ્રસિદ્ધકરાતો પત્ર	–	પરિપત્ર
લાભ વગરની ફોગટ મહેનત	–	ગધ્ધાવૈતરું
લાંબી આવરદાવાળું	–	ચિરંજીવ
લાંબો સમય ટકી રહે તેવું	–	ચિરસ્થાયી
લૂગડાનો ટૂંકો કટકો, માથે–કમરે બાંધવાનો લૂગડાનો કટકો	–	પટકો
લેખકે ધારણ કરેલું બીજું નામ	–	ઉપનામ, તખલ્લુસ
લોખંડનું જમીન ખોદવાનું ઓજાર	–	કોશ
લોઢાનું બાણ	–	નારાચ
લોકોમાં ચાલતો વ્યવહાર કે રૂઢિ	–	લોકાચાર
વહાણના સઢનો થાંભલો	–	કૂવાથંભ

વહેલી સવારનો સમય	–	મોંસૂઝણું
વનની સંપત્તિ	–	વનસંપદા
વહાલ–હેતનો ઊભરો	–	ઉમળકો
વણાટ વખતે તાણેલા લાંબા આડા તાર	–	વાણા
વશ કરવાની શકિત	–	વશિત્ય
વડની ડાળમાંથી ફૂટીને લટકતું મૂળ	–	વડવાઈ
વરકન્યાને વધાવવાની ક્રિયા	–	પોંખવું
વસ્તુનિર્દેશવાળો નાટકનો પ્રારંભનો શ્લોક	–	નાન્દી
વસ્તુનો ઝીણો, ભોંકાય એવો છેડો	–	અણી
વસ્તુનો સારો માઠો પ્રભાવ કે છાપ પડે તે	–	અસર
વહાણમાં હિસાબ રાખનાર/વહાણને દોરનાર	–	માલમ
વહેતા પાણીમાં કુંડાળુ	–	વમળ
વંશનો નાશ કરનારું	–	નખ્ખોદિયું
વંશ આધારિત ઓળખ કરનાર	–	નૃવંશશાસ્ત્રી
વાદળની ગર્જના	–	ઘનગર્જન
વાઢકાપ કરવાનું હથિયાર	–	નસ્તર
વાદળાંઓની માળા	–	અભ્રમાળ
વાડમાંથી જવા આવવાનું કરેલું બાકું કે માર્ગ	–	છીંડું
વારંવાર ફરી જોયેલું	–	અભ્યસ્ત
વાર્ષિક મરણતિથિ	–	સંવત્સરી
વાંસની છીંછરી ટોપલી	–	છાબ
વિપત્તિરૂપ વજ્રનો પ્રહાર	–	વિપદ્વજ્રપ્રહાર
વિષયની વ્યકિતનિષ્ઠ સમજ	–	અભિગમ
વિશ્વાસ મૂકવા યોગ્ય વચન	–	આપ્તવાણી
વૃક્ષની ડાળી	–	તરુવિટપ
વૃક્ષોની લાંબી હાર કે જંગલનો લાંબો પ્રદેશ	–	વનરાજી, વનરાઈ
વેતન લીધા વિના કામ કરવું	–	માનદ્સેવા
વેપાર ધંધા વગેરેમાં રકમ લઈને કામ કરનાર વ્યકિત	–	દલાલ
વેદોનો અંતિમ ભાગ	–	વેદાંત
વ્યાજે નાણાંની આપ–લે કરવી	–	ધીરધાર
વિદ્યા કે વિદ્વાનોના મંડળનું ધામ	–	અકાદમી
શબને ઓઢાડવાનું લૂગડું	–	કફન , ખાપણ
શરીરે મોટું પણ અક્કલમાં ઓછું	–	જડસુ
શણનો મોટો થેલો	–	કોથળો
શબ્દની મૂળ ઉત્પત્તિ	–	વ્યુત્પત્તિ
શબ્દને આધારે ધાર્યું બાણ મારનાર	–	શબ્દવેધી
શબ્દોથી વર્ણવી ન કશાય તેવું	–	શબ્દાતીત

શરીરનો રંગ બદલાઈ જવો	–	વૈવર્ણ્ય
શરીરના ત્રણ વળાંક	–	ત્રિભંગ
શબ્દોના વધુ પડતા ઉપયોગવાળું	–	શબ્દાળુ
(લાગણીથી) શરીર પરના રૂંવાંટાં ઊભાં થઈ જવા તે	–	રોમાંચ
શારીરિક રીતે સશક્ત	–	ખડતલ
શાકભાજી વેચવાવાળો	–	કાછિયો
શાસ્ત્ર કે વિજ્ઞાનની સાંકેતિક ભાષા (સંજ્ઞા)	–	પરિભાષા
શાસ્ત્રમાં જેને ખાવાનો નિષેધ છે એવું	–	અભક્ષ્ય
શિવને અર્પણ થયેલું હોય તે	–	શિવ નિર્માલ્ય
શુભપ્રસંગે ભેટની વહેંચણી	–	લહાણી
શુભ સમાચાર આપતો પત્ર	–	કંકોત્રી
શું કરવું તે કશું સૂઝે નહિ તેવી અવસ્થા	–	કિંકર્તવ્યમૂઢ
શેકેલો અનાજનો લોટ	–	સત્તુ , સાથવો
શેરી, વાડા વગેરેનો દરવાજો , ગામની ભાગોળ	–	ઝાંપો
શ્રદ્ધા રાખવા યોગ્ય	–	શ્રદ્ધેય
સર્પોનાં બગીચા	–	સર્પોદ્યાન
સરળતાથી પૈસા કમાવવાની કળા	–	કીમિયો
સગા સંબંધીના જન્મ–મરણ પ્રસંગે પાળવામાં આવતી આભડ છેટ	–	સૂતક
સહન ન થઈ શકે તેવું	–	અસહ્ય
સમુદ્રનાં પાણી	–	જલધિજલ
સવારનો નાસ્તો	–	શિરાવવું , શિરામણ
સહેલાઈથી મળે એવું	–	સુલભ
સમુદ્રમાં લાગતો અગ્નિ	–	વડવાનલ
સરકારી કાગળિયાનો થેલો	–	ખરીતો
સરખી ઉંમરના	–	સમવયસ્ક
સતત ઊંડો અભ્યાસ	–	અનુશીલન
સમાન ગુણ લક્ષણ હોવાપણું	–	પ્રતિરૂપ
સરાણ પર ધાર કાઢનાર	–	સરાણિયો
સમુદ્રમાંથી ડૂબકી મારી મોતી કાઢનાર	–	મરજીવો
સમજવું કે મુશ્કેલ પડે તેવું	–	દુર્બોધ
સમગ્ર વિશ્વનું પોષણ કરનાર	–	વિશ્વભંર
સમુદ્રમાં રહેલો અગ્નિ	–	વડવાગ્નિ , વડવાનલ
સર્વત્ર શોક અને ત્રાસની લાગણી ફેલાઈ જવી	–	હાહાકાર
સતત વરસતો વરસાદ	–	હેલી
સવારમાં સ્તુતિનાં ગાન કરી રાજાને ઉઠાડનાર	–	વૈતાલિક
સમજ્યા વગર ખોટી આસ્થા હોવી તે	–	અંધશ્રદ્ધા
સરકાર તરફથી ખેડૂતને ધીરવામાં આવતા નાણાં	–	તગાવી

સર્વ આચાર્યોમાં શ્રેષ્ઠ	–	આચાર્યપ્રવર
સર્વને માન્ય એવો મત કે અભિપ્રાય હોવો તે	–	એકવાક્યતા , સર્વસંમતી
સંતાન ન થતું હોય તેવી સ્ત્રી	–	વાંઝણી
સંસાર પરની આસક્તિનો અભાવ	–	વૈરાગ્ય , વિરક્તિ
સંગ્રહ ન કરવો તે	–	અપરિગ્રહ
સંકટ સમયે દૂર રહેનાર મિત્ર	–	તાળી મિત્ર
સંકેત પ્રમાણે પતિને મળવા જતી સ્ત્રી	–	અભિસારિકા
સુંદર સુકોમળ સપ્રમાણ દેહ	–	દેહયષ્ટિ
સંકેત મુજબ પ્રેમીઓનું મિલન	–	અભિસાર
સુંદર નાની ડાળી	–	વિશાખા
સંસારના મોહમાયામાંથી મુક્તિ	–	વૈરાગ્ય
સારી રીતે સંસ્કાર પામેલું	–	સુસંસ્કૃત
સાથે મળીને કામ કરતો માનવસમૂહ	–	સંગઠન
સારા નરસાને પારખનારી શક્તિ	–	વિવેકબુદ્ધિ
સારરૂપે આટોપી લેવું	–	ઉપસંહાર
સારું ન થઈ શકે એવું	–	અસાધ્ય
સામાયિકના પૂંઠાંનું મુખ્ય પાનું	–	મુખપૃષ્ઠ
સામાન્ય નિયમમાં બાધ કરવો તે / સામાન્ય નિયમ બહાર રાખવું	–	અપવાદ
સાતમા માસે થતી અઘરણીના મંગલપ્રસંગની ઉજવણી	–	અઘય(ર)ણી , સીમંત
સાચવી રાખવા સોંપેલી વસ્તુ	–	અનામત
સાઠ વર્ષે ઊજવાતો ઉત્સવ	–	હીરક મહોત્સવ
સામી વ્યક્તિનો ભાવ કે લાગણી સમજી શકે એવું	–	સહૃદય
સાંબેલા જેવી ધાર	–	મુશળધાર
સારું કરવા ઉપાય, સારવાર, ઓસડવેસડ ઈ. કરવાં તે	–	ઉપચાર
સાંકડા મોંનું પાણી ભરવાનું વાસણ	–	ગાગર , ઘડો
સાંકડો પગરસ્તો	–	કેડી
સાંકડી ગલી, સાંકડો રસ્તો	–	નેળિયું
સાંજના સમયે નીકળતું સરઘસ	–	સાયંફેરી
સાંજનું ભોજન	–	વાળું
સાંકેતિક ચિત્રોની બનેલી લિપિ	–	ચિત્રલિપિ
સિપાઈઓને રહેવાની ઓરડીઓની લાંબી હાર, બરેક	–	બરાક
સિપાઈઓની નાની ટુકડીનો અમલદાર	–	સૂબેદાર
સૂકાં ઘાસના પૂળાનું ખડકલું	–	ઓઘલી
સૂકું ઘાસ સંકોરવા માટે વપરાતું ઓજાર	–	પંજેડી
સોપારી ઘાટનું ભૂભરીના ઝૂમખાવાળું કાનનું ઘરેણું	–	અકોટાં
સો વર્ષ પૂરાં થયે ઉજવાતો ઉત્સવ	–	શતાબ્દી
સોંપેલા કામમાં ઓછું કરવાની વૃત્તિવાળું	–	કામચોર

સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી	–	સધવા, સુહાગણ
સૌથી ચડિયાતું, સૌનું ઉપરી	–	સર્વોપરી
સ્તુતિ કરવા યોગ્ય	–	સ્તુત્ય
સ્ત્રીઓની સર્વસાધારણ સાડી, ઊંચી જાતનું સુંદર વસ્ત્ર	–	પટકૂળ
સ્ત્રીઓના પગના અંગૂઠાનું ઘરેણું	–	અણવટ
સ્ત્રીઓને પહેરવાનું વસ્ત્ર	–	પોલકું
સ્ત્રીને પહેલો વહેલો ગર્ભ રહેવો તે	–	અઘય(ર)ણી
સ્ત્રીઓનું કાનનું ઘરેણું	–	લોળિયું
સ્ત્રીના મરણ સુધી પતિ જીવતો હોય તેવું સૌભાગ્ય	–	અખંડસૌભાગ્ય
સ્પષ્ટ ઉચ્ચારાયેલી વાણી	–	વૈખરી
સ્પર્શથી લોઢાને સોનું બનાવનાર મણિ	–	પારસમણિ
સ્મરણમાં કે સ્મૃતિમાં રહે તેવું	–	અવિસ્મરણીય
સ્વરની પાછળ ઉચ્ચારાતો અનુસાસિક વર્ણ	–	અનુસ્વાર
સ્વાગત માટે સામા જવું તે	–	સામૈયું
સ્વાદ વિનાનું ખાવાનું વ્રત	–	અસ્વાદવ્રત
સ્વાર્થ માટે કરેલા હદ બહારનાં વખાણ	–	ખુશામત
હથેલીમાં રહેલી લીટીઓ	–	હસ્તરેખા
હાથમાં રાખી મારવાનું હથિયાર	–	શસ્ત્ર
હવાની લહેરનો મંદ અવાજ	–	સરસરાહટ
હળદર, મરચું, મીઠું વગેરે મસાલા	–	હવેજ
હાથીનું ટોળું	–	ગજયુથ
હાથનું ઘરેણું	–	બાજુબંધ
હાથીને હંકનાર	–	મહાવત
હાથીને હાંકવાનું કે કાબૂમાં રાખવાનું સાધન	–	અંકુશ
હાથીના માથા ઉપર બે બાજુ ઉપસી આવેલો ભાગ	–	ગંડસ્થળ
હાથે લખાયેલું	–	હસ્તલિખિત
હિન્દુ મહિનાના બંને પખવાડિયાની પહેલી તિથિ	–	પડવો
હું ચઢિયાતો છું એવો મનોભાવ	–	ગુરુતાગ્રંથિ
હું ઊતરતો છું એવો મનોભાવ	–	લઘુતાગ્રંથિ
હોઠમાં આછું હાસ્ય	–	સ્મિત
હોય તેનાથી ઊલટું જ સમજવું તે	–	વિપર્યાસ
હૃદય ચીરી નાંખે તેવું	–	હૃદયવિદારક
લાકડાં વહેરવાનું એક ઓજાર	–	કરવત